

Az első megtelepedés a középső neolitikum időszakára (tiszadobi csoport) tehető. A korszakból néhány gödröt, egy kisebb paticsomladékot és egy kutat tártunk fel (S152), melyből nagy mennyiségű leletanyag mellett két, szinte teljesen ép edény került ki (*Az illusztrációt lásd a 69. oldalon!*).

A következő megtelepülés a késő bronzkorban történt. Ezt az időszakot több hulladék- és tárológödör, valamint egy agyagkitermelő gödör és a benne található házomladék emlékménye képviselte. Az ásatás különleges leletei közé sorolhatók az omladék szomszédságában található hulladékgödörből előkerült ún. hegedű formájú idolk (S104, 2 db) és egy nagy méretű hordozható tűzhely darabjai (S80).

A szkíta korszakba számos gödör és 4 kút tartozik. Két gödörből ivelt hátú vaskést sikerült gyűjtenünk. Az egyik kút aljában teljesen ép, vállán két füllel ellátott urna típusú edényt is kibontottunk (S11A), egy másiktól (szarvasmarha? lábszár) csontból faragott, fülekkel ellátott perem alatt több helyen átlukasztott, üreges aljú csonttégely látott napvilágot (S14). Igazi ritkaság, hogy az egyik kút (S6) egy, a nedves agyagban jól konzerválódott deszkadarabot rejtett magában. A feltárás során egyetlen melléklet nélküli (szkíta kori?) sír (S75) került elő, egy Ny–K-i tájolású nyújtott, hátára fektetett csontvázas temetkezés.

HAJDÚ MELINDA – KALLI ANDRÁS

154. Miskolc, Szentlélek, Pálos kolostor (KÖH 16762)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Á, Kk**

A kolostor rekonstrukciójára civil szerveződés jött létre, a Csatlánc egyesület vezetésével. Ennek keretében igény merült fel a kolostornegyyszög revitalizálására is. A korábban elhanyagolt, gazos, hepehupas romterületen 2012. május és július hónapok közötti időszakban folytattunk különböző jellegű régészeti munkálatokat, tervásatás keretében.

Először a kerengőudvar és a kerengőfolyosó területét rendeztük, eltávolítva a növényzetet és az erdei humuszt. Itt a terep rendezése után egy mesterséges járósínt megállva fejeztük be a szintsüllyesztést, ugyanis célunk csupán az volt, hogy az előkerülő falak síkjait tisztázzuk és előkészítsük az állagmegóvásra. A szintsüllyesztés után a kerengő falait teljes körű fotózással és geodéziai felméréssel dokumentáltuk, majd ezt követően a romfalakat részben visszabontva, majd újra raka konzerválták a civil szerveződésben résztvevő kőművesek.

A szintsüllyesztésen túl további régészeti feltárásokat is végeztünk, melyek során keresztirányú kutatóárokot vágtuk át a kerengőfolyosót, az udvart és a Ny-i kolostorszárnyat. Ez a szondázó ásatás legalább három építési periódus meglétét erősítette meg, melyek rétegei a 13–14. század fordulójától a késő középkorig voltak keltezhetőek. A szondázások célja volt egy későbbi, nagyobb felületű ásatás rétegtani tisztázása.

Az ásatásokon és a tereprendezéseken számos önkéntes és több miskolci középiskola diákja is részt vett.

SZÖRÉNYI GÁBOR ANDRÁS – MISKOLCZI MELINDA

155. Miskolc-Tapolca, Bencés apátság (KÖH 21066)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) **Á, Kk**

A Herman Ottó Múzeum 2012. április 23. és november 28. között, Miskolc Város megbízásából ásatásokat végzett Miskolc-

con a tapolcai bencés apátság területén. Jelentésünk e kutatás eredményeit foglalja össze.⁴³

Az államalapítás idején, a 11. században szerveződő megye élére Szent István király állította Borsodot, akit az uralkodó jelentős birtokokkal adományozott meg. Utódai itt telepedtek le, egyiküket hívták Miskolcnak, aki nevet adott a legfontosabb birtoknak, a mai Miskolcnak. A Miskolc nemzetség tagjainak az Árpád-kori Magyarországon játszott szerepükhöz illeszkedően természetes volt, hogy Tapolcán ők is megalapították a maguk benedek-rendi apátságát, melynek védőszentje Szent Péter volt.

A tapolcai bencés apátság korai történetére vonatkozóan igen kevés írásos forrásunk van. Az alapítás pontos évét nem ismerjük. 1532 nyarán Bebek Imre és Ferenc embereikkel rátámadtak a tapolcai apátságra, kirabolták és felgyújtották. Ezt követően falai folyamatosan pusztultak. A 19. század végére már azt sem lehetett tudni, hol állt egykor.

2004-ben sikerült egyértelműen meghatározni, hogy földalatti maradványai a tapolcai völgyben, a meleg vízű források mellett, a mai fürdő előtti téren vannak. Templomának feltárására 2012-ben került sor. Ekkor meghatároztuk a hozzá D-ről kapcsolódó kolostorépület kiterjedését is.

A bencés apátság temploma egy egyhajós, enyhén patkóíves záródású szentéllyel készült épület, Ny-i oldalán egyetlen toronnyal. Belső tere 25 m hosszú és 8 m széles. Fala 1 m vastag, eredetileg kívül-belül vörös színű bogácsi kváderekkel burkolták. A bencés templom építéséhez kapcsolódó rétegekben talált leletanyag alapján az apátság templomát a 12. században építhették.

Az emelkedő talajvíz miatt a templom belső járósíntjét a 15. században 1 m vastagon feltöltötték. Ez a feltöltés megvédte a templom Árpád-kori padlóját és berendezését. Ez nagyon jó lehetőséget jelent a templom korai szerkezetének rekonstrukciójára. A templom É-i oldalához egy temetőkapornát építettek, amelynek téglával, majd kőlapokkal falazott sírjait a több ágra szakadt nemzetség tagjai a 13. század végéig használták.

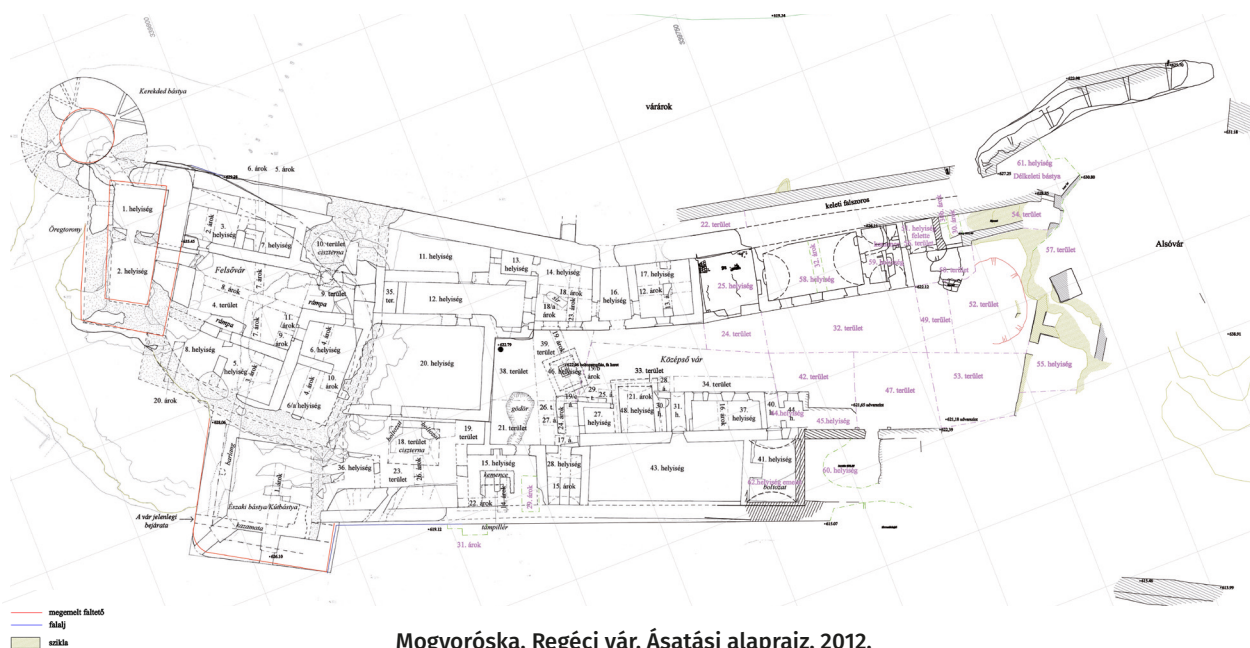
A meleg és hidegvízű mocsarak körbevette szigeten álló bencés templomot és a mellette álló kolostorépületet időben megelőzte egy rotunda felépítése. Falai 0,8 m vastagok, alapkörének külső átmérője 7,8 m, amiből K-i irányba egy patkóíves szentély nyúlik ki. Építési kora valószínűleg a 11. század.

A 12. században a bencés templomot oly módon építették fel, hogy a már álló körtemplom D-i oldalánál a két épület összekapcsolták. A bencés templom egy keskeny szeletet levágott a korábbi körtemplom falából, úgy, hogy azzal éppen a templomhajó ÉK-i sarkánál kapcsolódik össze. Az ily módon összekomponált épületet vizsgálva az is szembeötlő, hogy a bencés templom szentélyének az átmérője 10 cm különbséggel megegyezik a rotunda átmérőjével.

Ez a rotunda eredeti állapotában feltehetően plébániatemplomként működhetett. A bencés templom felépítése során nem bontották el. A hozzá kapcsolódó plébániai jogok pedig átszálltak az újonnan épített templomra, amiben ennek régészeti nyomai is megmaradtak.

A korai kerek templom szerepe az átépítés során megváltozott. Padlója alatt egy téglával falazott, igen gondosan megépített sírt találtunk. Ez a sír a rotunda közepén van, párhuzamosan annak tengelyével. Itt temethették el a bencés apátság alapítóját.

43 Részletesen ld.: Pusztai Tamás: A miskolc-tapolcai bencés apátság rotundája. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve LII(2013)149–170.

Mogyorósa, Regéci vár. Ásatási alaprajz, 2012.

A bencés templom Ny-i oldalához kapcsolódik egy É–D tájolású, nagy méretű épület, melynek alapfalai 1,5 m vastagok. Feltehetően a 13. század vége felé ezt az épületet elbontották. Itt lehetett a Miskolc nemzetség udvarháza. Falai benyúlnak a barlangfürdő gyermekmedencéi alá.

PUSZTAI TAMÁS

156. Mogyorósa, Regéci vár (KÖH 16252)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kk, Kú

A 2012. július 16–27. és augusztus 13–17., illetve szeptember 14–16. között, a regéci várban végzett régészeti táboros feltárás döntően a középső vár, kisebb részben az alsó vár területét érintette. Másik jelentős feladatot a 2012. augusztus–október közötti, a felső vár és középső vár nevű várrészekben elvégzett, minden korábbinál nagyobb léptékű állagmegóvó, helyreállító munkák jelentették (finanszírozó: MNV Zrt., tervező: Fülöpp Róbert). Az állagvédelmi munkák közben, a K-i várfal falazási munkáihoz kapcsolódóan megtörtént a felső várban lévő ciszterna 2002-ben omlásveszély miatt félbehagyott feltárásának⁴⁴ folytatása, befejezése és további régészeti munkák is történtek, elsősorban a Ny-i várfal melletti területen, valamint a kivitelezés figyelemmel kísérése, dokumentálása is megtörtént.

A ciszterna feltárása során elértük annak alját jelentő sziklafelületet. A ciszterna belső terét kitöltő nagyrészt köves, habarcsos, helyenként agyaggal és földdel keveredett omladékot, majd ezt követően a ciszterna belső agyagtapasztásához tartozó agygréteget bontottuk ki. A sziklafelület aljába hasadék mélyedt, melynek kevert anyagú, valószínűleg a ciszterna kialakításakor betöltött földtöltését is kitermeltük. Az előkerült leletanyag alapján a ciszterna kialakításának kora a 15–16. századra tehető.

A középső vár feltárása a váruddvar D-i részének feltárását, tulajdonképpen az udvar D-i végének megtisztítását jelentette az ott lévő, egykor óriási kiterjedésű omladékdomb D-i részének eltávolításával. A váruddvar feltárása az 52. terület D-i felét, továbbá az 53. területet és a 47. területet érintette. A szeptember közepi tereprendezés során, az udvar közepén, évek óta egyre növekvő kőhalom is elhordtuk (az ekkor zajló falazási munkákhoz), majd a kőhalom területén tereprendezés történt.

Az udvar D-i végén elértük az 55. helyiség É-i falát. Az épület az udvar felé eső falán ajtó is nyílhatott, de ezt nem sikerült egyértelműen tisztázni. Az épület a belső kapu melletti házak egyikével azonosítható. ÉNy-i sarkán *in situ* előkerült egy kerékvető, rajta kváderkő csonkjával. Az épületet, a ház udvar felőli oldalára dőlt omladékának vöröses, égett rétegei, elszennesedett gerendadarabjai alapján, hatalmas tűz pusztította el.

A 47. terület feltárását Ny felé folytatva a váruddvar D-i felének Ny-i oldalán a Ny-i palotaszárny udvari homlokzatának D-i szakaszát is kiszabadítottuk az omladékdomb ide eső része alól, és a palotaszárny DK-i sarka is előkerült.

A palotaszárny DK-i sarka és az említett kerékvető kő között egy egyenes vonalú metszetet alakítottunk ki az itt még meg lévő omladékban.

A Ny-i palotaszárny legdélebbi szakaszán lévő 60. helyiség egy részét egyelőre az udvar szintjeig megtisztítottuk az omladéktól. A helyiség valójában egy nagy méretű boltzott pince volt. Járószintje jóval az udvarszint alatti szinten várható. Ezt igazolják a helyiség előkerült boltvállai is, melyek az udvar járószintjével egy szinten indulnak. A helyiségbe nyíló ajtó D-i kávjától hevederív indult Ny felé, mely alatt lévő falazat csekély maradványa is mutatkozott.

A középső vár területén, a konyha (15. helyiség) DNy-i részében kijelölt 29. kutatóárokban, a Ny-i várfal belső oldalán dokumentálni tudtuk a rétegsorokat és a Ny-i várfalnak az ide eső szakaszát. Az árok területén igen jelentős rétegzettség figyelhetünk meg. A rétegek jellemzően a 15. századi várfal mögötti feltöltési rétegekként értelmezhetőek, de járószinteket is azonosíthatunk a metszetekben. A rétegsor az árok Ny-i vé-

44 RKM 2002, 260.